

Λουίτζι Φάμπρι, Ο σπιρνερικός ατομικισμός στο αναρχικό κίνημα

☰ Κατηγορία: **Αναρχική Θεωρία**

Οι αναρχικοί, μ' όλη τη σημασία της λέξης, δηλ. όλοι εκείνοι που μάχονται την τριπλή εκδήλωση της καταναγκαστικής εξουσίας το πρόσωπο του αφεντικού, του καραμπινιέρου και του παπά, βρίσκουν συμμάχους δίπλα τους, άτομα που παρ' όλο δεν εγκρίνουν όλες τις

αρνητικές όψεις του αναρχισμού, βρίσκουν στον αναρχισμό ένα πολύ καλό όπλο για ν' αμυνθούν, ενώ αργότερα η άμυνα γίνεται επίθεση ενάντια σ' εκείνη τη μορφή εξουσίας που τους καταπιέζει περισσότερο.

Έτσι, στη Γαλλία, κατά τη περίοδο της υπόθεσης Ντρέιφους, οι αντικληρικοί πήραν απ' τους αναρχικούς μια καταπληκτική βοήθεια που στάθηκε αποφασιστική για τη νίκη ενάντια στο κλήρο, έτσι όπως οι αντιμιλιταριστές ενάντια στο μιλιταρισμό. Στις προσπάθειές τους για την οργάνωση και αντίσταση των εργατών ενάντια στο καπιταλισμό, οι αναρχικοί βρέθηκαν συχνά πλάι-πλάι με τους σοσιαλιστές.

Το ίδιο επίσης όταν χρειάστηκε ν' αγωνιστούν ενάντια στη κυβερνητική λογική για να πετύχουν μια μεγαλύτερη πολιτική ελευθερία και, εκ των πραγμάτων, βρίσκονται να κάνουν ένα κομμάτι δρόμο όχι μόνο μαζί με τους σοσιαλιστές αλλ' ακόμα και με τους ρεπουμπλικάνους. Και αυτό δεν γίνεται ύστερα από μια προκαθορισμένη συμφωνία, αλλά εξαιτίας της

δυναμικής των ίδιων των γεγονότων, όπως ένας από μας αύριο θα μπορούσε να κάνει κατά τύχη μαζί μ' ένα πρόσωπο όχι πολύ συμπαθητικό και που δεν είναι σύμφωνος μαζί του, ένα κομμάτι του δρόμου του, αν το δρόμο πού 'χουν να κάνουν παρέα κινδυνεύουν να βρεθούν αντιμέτωποι μ' ένα ληστή, ή μ' ένα άλλο εμπόδιο.

Η εξέγερση των αναρχικών μιας και αποσκοπεί στην απ' τα θεμέλια καταστροφή των θεσμών πάνω στους οποίους βασίζεται η κοινωνία, λογικά επιτίθεται και σ' εκείνο το διανοητικό καλλιτεχνικό και ηθικό πεδίο, χωρίς κανένα σεβασμό για όλες εκείνες τις «άγιες αρχές» που σχηματίζονται, και κατακάθονται σα μια κρούστα που καλύπτει και αμύνεται τους αστικούς και αυταρχικούς θεσμούς.

Σ' αυτό τον αγώνα που πανω απ' όλα είναι ηθικής μορφής, στην καταστρεπτική του φάση και όχι στη δημιουργική του, οι αναρχικοί έχουν για συμμάχους τους σπιρνεριανούς ατομικιστές (1). Και είναι, ας το πούμε αμέσως, σύμμαχοι τρομεροί μ' ατσάλινη γροθιά,

και ίσως είναι η ιδεολογική ορμή τους για τη καταστροφή, τέτοια που τους κάνει να περνιούνται για γνήσιοι αναρχικοί, ειδικά στα μάτια αυτουνού που στον αναρχικό βλέπει τον μηδενιστή περισσότερο, το καταστροφέα-βίαιο ή όχι - και που δεν διακρίνει τον ιδεαλιστή, τον αναδημιουργό.

Ο σπιρνεριανός δε νοιάζεται για την αναδημιουργία. Αυτός αισθάνεται καταπιεσμένος, εξουθενωμένος κάτω από ένα βουνό μισητών θεσμών, κάτω από προκαταλήψεις, συμφέροντα και έθιμα, και θέλει ν' απελευθερωθεί και να διακηρύξει το δίκαιο του ατόμου που δε πρέπει να θυσιάζεται στην κοινότητα, που σήμερα ειδικά αποτελεί το μέσο με το οποίο επιβάλλεται η καταπίεση. Θέλει νά 'χει το δικαίωμα της έκθεσης της σκέψης του και της ικανότητάς του να απολαύσει τη ζωή μ' όλη τη δύναμη που περικλείεται στο κεφάλι του και στους μυς του.

Έτσι με τη τολμηρή του κριτική μάχεται ενάντια σ' οποιοδήποτε θεσμό που εμποδίζει την εξάσκηση των

δικαιωμάτων του. Και μέχρι εδώ είμαστε σύμφωνοι, μιας και μεις οι αναρχικοί διεκδικούμε για το άτομο τα ίδια δικαιώματα και κατά συνέπεια μαχόμαστε ενάντια στους ίδιους θεσμούς.

Αλλ' ο ατομικιστής σταματάει εδώ, δεν προχωράει περ' απ' τις θεωρήσεις του, πάνω το «εγώ» του, και πάνω απ' όλα λέει: ας τα βγάλει πέρα ο καθένας μας, κι όταν όλοι κάνουν όπως εγώ, θά 'ναι όλοι ελεύθεροι. Θέλει να ελευθερώσει τον εαυτό του, αλλά δεν νοιάζεται για τους άλλους, παρά μονάχα όταν οι άλλοι περιορίζουν ή μπορούν να περιορίσουν τα δικαιώματά του. Γι' αυτό ξεφεύγουν απ' την προσοχή του τα $\frac{3}{4}$ του κοινωνικού προβλήματος και συμβαίνει ότι από ένα τόσο περιορισμένο συλλογισμό να βγουν τα πιο διαφορετικά και αντιφατικά συμπεράσματα, τα πιο επαναστατικά αλλά και τα πιο συντηρητικά, πολύ πιο συχνά δε τα δεύτερα από τα πρώτα.

Ο Εμίλ Ανρύ πετάει στ' όνομα της κυριαρχίας του ατόμου και για να επικυρώσει τα δικαιώματά του

ενάντια στην αστική καταπίεση, μια βόμβα σ' ένα καφενείο(αληθεύει όμως το γεγονός ότι κάτω απ' την ατομικιστική κρούστα κρυβόταν μια ψυχή που αισθανόταν την αλληλεγγύη). Αλλά στ' όνομα της ατομικιστικής κυριαρχίας κι ο Νέρωνας θα μπορούσε ακόμη μια φορά να κάψει τη Ρώμη, για να δώσει στο «εγώ» του την ικανοποίηση της απόλαυσης απ' την κορυφή ενός πύργου του θηριώδους θεάματος μιας πόλης τυλιγμένης στις φλόγες. Κατά τα άλλα, το παράδειγμά μου δεν είναι παρατραβηγμένο μιας και υπάρχει κάποιος λόγιος με έντονες ατομικιστικές τάσεις που προσπάθησε να καταστήσει το Νέρωνα συμπαθητικό απ' αυτή την οπτική γωνία.

Ο αναρχικός είναι ατομικιστής μιας και ενδιαφέρεται για την δική του ατομική ελευθερία, όπως και για κείνη των άλλων, βλέποντας στην ατομική ελευθερία των άλλων μια εγγύηση και μια βοήθεια για τη δική του.

Κι αυτό, κατ' εμέ, είναι το παράλογο των σπιρνεριανών, που μάταια σκέφτονται τη προσωπική τους

απελευθέρωση, αν επίσης δεν θέλουν να σκεφτούν και για την απελευθέρωση ολόκληρης της ανθρωπότητας. Η ανθρωπότητα, που γι' αυτούς δεν είναι παρά μια δηλητηριώδης νοητική αφαίρεση, είναι το περιβάλλον μέσα στο οποίο πρέπει να ζήσουν και το οποίο δεν μπορούν να ξεχάσουν, μιας και ο ένας δεν μπορεί νά 'ναι ελεύθερος μέσα σ' ένα λαό σκλάβων, εκτός αν αυτός είναι ο τύραννος. Και δεν μπορούν να ξεχάσουν το σύνολο που τους περιτριγυρίζει μιας και για να καταστρέψουν τους φοβερούς θεσμούς που μπλοκάρουν την ανθρώπινη συνείδηση και δράση δεν αρκούν τα βιβλία της φιλοσοφίας ούτε η ατομική εξέγερση μ' οποιοδήποτε τρόπο κι αν εννοείται, αλλά χρειάζεται μια ταυτόχρονη και οργανωμένη προσπάθεια των μαζών, που να οδηγείται από μια κοινά αποδεκτή ιδέα.

Οι σοσιαλιστές αναρχικοί αντιλαμβάνονται τη κοινωνική επανάσταση μ' αυτό το τρόπο: έναν πόλεμο ενάντια στους αστικούς αυταρχικούς θεσμούς ενός πλήθους - που αν είναι σε μειονότητα σε σχέση με τη μάζα των

αβέβαιων, των τεμπέληδων και των παθητικών - που αποτελείται από άτομα σκεφτόμενα, έτοιμα για τη μάχη και θεληματικά ενωμένα μεταξύ τους απ' το δεσμό, το μοναδικό λιμπερτάριο (εννοεί ελευθεριακό) δεσμό, εκείνο της αλληλεγγύης.

Ίσως όχι όλοι οι σπιρνεριανοί ατομικιστές αντιμάχονται την αρχή της αλληλεγγύης (πολλοί ναι), όλοι όμως την παραλείπουν τελείως. Αυτό σημαίνει ότι αυτοί παραλείπουν σχεδόν ολότελα το κοινωνικό πρόβλημα σ' όλες τις πολιτικές και κυρίως τις οικονομικές μορφές του.

Αυτοί μ' αυτό το τρόπο αγνοούν εντελώς ένα πολύ σπουδαίο παράγοντα της ανθρώπινης ζωής, χωρίς τον οποίο δεν θα ήταν δυνατή η ύπαρξη της ανθρωπότητας, και ούτε θα ήταν δυνατή η ατομική ύπαρξη. Η αλληλεγγύη και ο ατομικισμός είναι για τη κοινωνία δυο αναπτυσσόμενες δυνάμεις όπως για το σύμπαν η φυγόκεντρος και η κεντρομόλος. Ένας

σπιρνεριανός μοιάζει με το φυσικό που στις έρευνές του παίρνει υπ' όψη του μόνο τη φυγόκεντρο δύναμη, με τον ίδιο τρόπο που ένας κρατικός σοσιαλιστής θα 'θελε νά 'παιρνε υπ' όψη του μονάχα τη κεντρομόλο δύναμη.

Αντίθετα ο αναρχικός σοσιαλιστής δεν παραλείπει καμιά απ' τις δυο δυνάμεις, και ψάχνει τη σχέση ισορροπίας ανάμεσα στις δυο δυνάμεις και τη βρίσκει - ή τουλάχιστον πιστεύει ότι την έχει βρει - στην αναρχία, μια κατάσταση πραγμάτων στην οποία η ατομική ελευθερία του καθενός θα συμπληρωθεί απ' την ελευθερία όλων, πράγμα που σημαίνει ότι το μεγαλύτερο εμπόδιο της ελευθερίας είναι η απομόνωση.

«Ο μοναχικός άνθρωπος είναι ο πιο δυνατός» λέει ο Ίμπσεν, κι αυτό το παράδοξο ρητό έχει τόσες φορές ειπωθεί που σήμερα θα θεωρηθεί παράδοξο αν λεγόταν, αυτό που εγώ πιστεύω, δηλ. ότι ο μεμονωμένος άνθρωπος είναι ο πιο αδύναμος απ' τον

συνεταιρισμένο. Είπα «συνεταιρισμένος», δεν θα πρέπει να ερμηνευτεί «πειθαρχημένος».

Ο απομονωμένος άνθρωπος είναι ο πιο αδύναμος και λιγότερο ελεύθερος, γιατί αν αληθεύει το ότι η αναγκαιότητα θ' αναπτύξει μέσα του ικανότητες ανώτερες από ένα μέσο όρο, αυτές θά 'ναι πάντοτε ανίκανες να υπερνικήσουν τις δυσκολίες και τα εμπόδια του περιβάλλοντος έστω μονάχα του φυσικού, που αντίθετα ξεπερνιούνται εύκολα από τους απλούς συνεταιρισμένους ανθρώπους.

Ένας άνθρωπος που ζει μοναχός του, κι ας ήταν δυνατός όπως ο ουραγκοτάγκος κι έξυπνος όσο ο Δάντης, θά 'ναι πάντοτε λιγότερο λεύτερος από 'να παιδάκι που ζει μέσα σε μια κοινωνία, μιας και η λευτεριά συνίσταται ουσιαστικά στη δυνατότητα του να κάνει ο καθένας αυτό που θέλει και που το έχει ανάγκη.

Κάποιος μπορεί να πει ότι παραβιάζω ανοιχτές πόρτες κι ότι αυτά τα πράγματα ήταν γνωστά όταν παιδιά

ακόμα, μας μάθαιναν την ιστοριούλα του άχυρου που εύκολα σπάζει αν είναι μόνο του ενώ γίνεται δυνατό όταν ενώνεται με τ' άλλα.

Είν' αλήθεια, αλλ' η φιλοσοφική μελέτη που πετάχτηκε ξέφρενα στις ατέλειωτες πεδιάδες του παραδόξου και του αφηρημένου, συχνά έχει σαν αποτέλεσμα το να ξεχνάμε και να περιφρονούμε και τις πιο στοιχειώδεις αλήθειες. Δεν είναι λοιπόν κακό το γεγονός ότι κάποιος ξαναλέει αυτές τις αλήθειες, τόσο συχνά όσο είναι αναγκαίο για να μη ξεχαστούν και παραμεληθούν από τους ανθρώπους εκείνους που ακριβώς έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη να τις θυμούνται και να τις εφαρμόζουν στον καθημερινό τους αγώνα για τα δικαιώματά τους.

Κι έπειτα, το σπιρνεριανό παράδοξο, αν πραγματικά παράδοξο μπορεί να θεωρείται μιας και κατά συνέπεια θα επιφέρει την απομόνωση του ατόμου, παύει να υφίσταται όταν αντίθετα θεωρείται σαν θρίαμβος του

πιο ισχυρού μέσα στην κοινωνία, ένας θρίαμβος «υπεράνω του καλού και του κακού» όπως θά 'λεγε κάποιος οπαδός του Νίτσε, και δηλαδή για να το πούμε με άλλα λόγια, έξω από οποιαδήποτε θεώρηση ηθικής και δικαιοσύνης: είναι το άτομο που ικανοποιεί το «εγώ» του χωρίς να νοιάζεται για τους άλλους, και μακάρι καμιά φορά να ικανοποιεί το «εγώ» του σε βάρος των άλλων.

Αυτό πια δεν είναι παράδοξο. Ο αγώνας για τη ζωή, όπως τον εννοούσαν οι δαρβινιστές της παληάς σχολής που δόθηκε «με τα νύχια και το ράμφος μεταξύ των ανθρώπων, των αδερφών, είναι η πρακτική του εφαρμογή, στην κοινωνική ζωή. Μια φορά ήταν οι πολιτικοί άρχοντες που νικούσαν, σήμερα είναι οι οικονομικοί άρχοντες. Τότε και τώρα το πιο ισχυρό άτομο ήταν αυτό που νικάγε και που νικάει.

Βέβαια, οι σημερινοί νικητές είναι οι πιο αντιπαθητικοί από τους παληούς, μιας και το στοιχείο που τους δίνει τη νίκη δεν είναι η χίμαιρα της θρησκείας που

προξενούσε σταυροφορίες και περιπλανώμενους ιππότες, ούτε η ιπποτική προκατάληψη για την ευγένεια, αλλά μονάχα ένα ηλίθιο πράγμα χωρίς ίχνος ιδεολογικού υπόβαθρου, το χρήμα. Το χρήμα που λερώνει τα πάντα, που επιβάλλεται σ' όλους, μεταμορφώνει σ' έξυπνο τον βλάκα που το κατέχει, σε δυνατό και τον πιο γελοίο, στραγγαλίζει τις εμπνεύσεις επιβάλλοντας τη μετριότητα, ακόμα και στους τομείς που βγαίνουν έξω απ' το θέμα του, όπως η τέχνη και η φιλολογία.

Και οι καλλιτέχνες και οι λογοτέχνες, μεταξύ των οποίων κατά πλειοψηφία απαριθμούνται οι περισσότεροι ατομικιστές, όταν αντιτάσσουν το ιδιοφυές τους «εγώ», σ' ολόκληρη τη σύγχρονη κοινωνία φτιαγμένη με τη πιο πρόστυχη λάσπη, σε μια πλειοψηφία που εξ αιτίας της κακόβουλης κοινωνικής της οργάνωσης δε μπορεί να φτάσει την κατανόηση ορισμένων καλλιτεχνικών νοημάτων και ορισμένων λογοτεχνικών λεπτολογημάτων. Η συνειδητή τους εξέγερση στο

όνομα της ιδιαίτερης ατομικής τους διανοητικότητας είναι ένας επαναστατικός παράγοντας που δεν πρέπει να παραλείπεται. Η διαβρωτική κριτική στους θεσμούς που βγαίνει από μερικές δουλειές του Πωλ Άνταμ, απ' τα ρομάντζα του Μιρμπώ, απ' τα φυλλάδια που το καθένα τους είναι και ένα αριστούργημα του Λέοντα Τολστόι (ενός ατομικιστή παρ' όλη τη θρησκευτική του μανία), είναι για τη σύγχρονη κοινωνία αυτό που οι σατυρικές κωμωδίες του Μπωμαρσαί ήταν πριν το '89: το Πρελούδιο της Επανάστασης, το τρίξιμο που κάνει το κοινωνικό οικοδόμημα όταν κοντεύει να πέσει.

Αρκεί να μη γίνεται το μεγάλο εκείνο λάθος της σύγχυσης της πλειονότητας της κοινωνίας με τον έτσι λεγόμενο λαό και σ' αυτόν ν' απευθυνόμαστε με περιφρόνηση για όσα η πλειονότητα του φορτώνει-όπως μας δείχνει η θρασύτητα προς το πλήθος απ' τη μεριά του Γκαμπριέλλε Ντ' Ανούντσιο στο έργο του «LAUS VITAE» - ποιός είναι ο αναρχικός που δεν θα προσυπόγραφε τις σελίδες αυτών των ατομικιστών;

Αλλά τον ατόφιο ατομικισμό, έναν απ' τους παράγοντες προόδου στην τέχνη και στη φιλολογία, δεν θα πρέπει να τον μεταφέρουμε στον κοινωνιολογικό τομέα. Ο ατομικισμός στην οικονομία έχει σα συνιστάμενο προνόμιο της ιδιοκτησίας, τον ανταγωνισμό των συμφερόντων, τον καπιταλισμό, με μια λέξη τον HOMO HOMINI LUPUS του Χομπς.

Οι αναρχικοί ατομικιστές της σχολής του Μαξ Στίρνερ, εκείνοι που απ' τη σπιρνεριανή θεωρία θέλησαν να βγάλουν συμπεράσματα στον οικονομικό τομέα όπως ο Τζων-Χένρυ Μακέη και ο Μπέντζαμιν Τάκερ - ο πρώτος έκθεσε τις ιδέες του σ' ένα πολύ γνωστό βιβλίο, ANARCHISTES και ο δεύτερος προπαγανδίζει τις ιδέες του με μια επιθεωρησούλα στην αγγλική γλώσσα την LIBERTY, στην Ν. Υόρκη -είναι καθαρά αστοί οικονομολόγοι, φιλελευθερίζοντες που θά 'πρεπε νά 'διναν ένα χέρι βοήθειας στο δικό μας Μαφφέο Πανταλεόνι, στο Βιλφρέντο Παρέτο και... στους νεαρούς μοναρχικούς, στους φιλελεύθερους συντηρητικούς, κ.τ.λ., όπως ο Τζιοβάννι Μπορέλλι.

(3) J. H. MACKAY: ANARCHISTES, MOEURS DU JOUR - Εκδ. TRESSE STOCK - Παρίσι.

** Το κείμενο αυτό του Λουίτζι Φάμπρι (στο οποίο έγιναν ελάχιστες ορθογραφικές διορθώσεις) δημοσιεύτηκε στο αναρχικό περιοδικό «Το Ρήγμα» Νο 5, Γενάρης-Φλεβάρης 1979. «Το Ρήγμα» ήταν μια αναρχική περιοδική έκδοση Ελλήνων αναρχικών που ζούσαν στη Βρετανία.*